שלח ב

א. מזה שהמרגלים נקראו (בפרשת־נו[1]) בשם „עדה" והיו עשרה (כי יהושע וכלב לא היו בכללם), למדו חז"ל[2] שכל עשרה מישראל בהצטרפם נחשבים „עדה"[3] שלמה.

וצ"ע[4] שמקור להלכה זו, במעלתה ה־מיוחדת של „עדה" בעניני קדושה (ש„כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה"[5]) נלמד דוקא מהמרגלים (דכתיב בהוי „עד מתי לעדה הרעה הזאת")[6]?

ואף דדין של עדה[7] קדושה (ש„אין דבר שבקדושה פחות מעשרה") הוא שגם רשע „מצטרף למנין עשרה לכל דבר ש־בקדושה . . (כי) ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא[8] ובקדושתו הוא עומד ולא יצא מכלל ישראל"[9], אבל לכאורה אין זה טעם מספיק, כי [נוסף ע"ז שאת"ל (כפי שמשמע מפשש"מ) שהמרגלים היו בגדר מורדים בה' (כדברי כלב[10] „בה' אל תמרודו"), הרי אין זה פשוט ל־הלכה[11] אם אפשר לצרף „מורדים" ל־מנין עשרה לדבר שבקדושה, ומה גם כשכל העשרה הם „מורדים" — הנה] הלימוד ממרגלים ד„עדה" הוי עשרה — נוגע גם לדין „עדה" דסנהדרין[12] („ו־שפטו . . והצילו העדה גו'"[13]) שהיא עשרה, שבזה פשיטא דאין רשע בכלל[14].

וי"ל שזהו אחד מהרמזים בנגלה ד־תורה להמבואר בפנימיות התורה, שה־מרגלים היו בדרגא נעלית[15]. כלומר, לא

---

1) יד, כז.

2) מגילה כג, ב (הובא בפרש"י עה"פ). וכן הוא לכמה גירסאות בברכות כא, ב וסנהדרין עד, ב (ראה על הגליון בש"ס שם. וראה פרש"י סנהדרין שם. מהרש"א שם).

3) ראה רמב"ם הל' תפלה פ"ח ה"ה. שו"ע אדה"ז או"ח סנ"ה ס"ב.

4) ראה ספר השיחות תש"ד ע' 29.

5) ברכות ומגילה שם — דאתיא תוך (אמור כב, לב) תוך (קרח טז, כא).

בס' השיחות שם הובא „הבדלו מתוך העדה הרעה הזאת" — כנראה ט"ס, ותיבת הרעה מיותרת. או שהכוונה שם להעתיק ב' הפסוקים (גם הפסוק דפרשתנו, וכבנמ' שם), וכסיום הלשון בס' השיחות שם שעדה פי' עשרה.

6) ולהעיר דבירושלמי סנהדרין פ"א ה"ד (ועד"ז בירושלמי ברכות פ"ז ה"ג) ישנה דיעה דה־לימוד הוא מהכתוב (מקץ מב, ה) ויבואו בני ישראל לשבר בתוך הבאים.

7) להעיר משו"ע אדה"ז שם: ועדה זו צריך להיות כולה מזכרים בני חורין גדולים . . וכמו שהיתה עדה האמורה להלן אבל נשים ועבדים וקטנים אינן מצטרפין.

8) סנהדרין מד, רע"א.

9) שו"ע אדה"ז שם ס"ד (מב"ר שם (ד"ה כתב בס') בשם ס' המנהיג סי' עט). וראה תניא ספ"א. אגה"ק סכ"ג (קלו, ב). סה"מ תקס"ה ח"ב ע' תתקסד. ועוד.

10) יד, ט. וזה אמר לכל עדת בני ישראל (שם, ז), ופשיטא למרגלים שע"פ פשש"מ (וראה רש"י שם יד, כו) היו לא רק חוטאים בעצמם אלא גם מחטיאי הרבים.

11) ראה ב"י שם מהרשב"א. פמ"ג (א"א) שם סק"י. ועוד.

12) משנה סנהדרין פ"א (ב, סע"א).

13) מסעי לה, כד־כה.

14) אף ש„יש לחלק דבזה שאני שאינו בכלל — לא מפני שאינו ב„עדה" אלא מפני שאינו ב־„סנהדרין".

15) להעיר ממחז"ל שטן ופנינה לש"ש נתכוונו (ב"ב טז, א).

זו בלבד שלא היתה כוונתם ח"ו מרידה כפשוטה, אלא אדרבה, "היו במדריגה גבוה מאד"[16], וכדלקמן בארוכה.

[וכמשנ"ת בכ"מ שנגלה דתורה ופני־מיות התורה הם תורה אחת, ולכן, אף שכל חלק יש לו גדרים וכללים משלו וע"ד שאין למדים הלכה מאגדה[17] — מ"מ, מכיון שבעצם ה"ה תורה אחת, מובן שיש ביניהם שייכות, קשר ועד — לאי־חוד (ועד, שהם גוף ונשמה זל"ז כדאיתא בזהר[18]), וגם הענינים שבפנימיות התורה שלפום ריהטא אינם מתאימים עם הפשט וההלכה יש להם יסוד ומקור בנגלה דתורה[19], אם ברמז או בפירוש.

וכן בענייננו, דעם היות שע"פ פשש"מ (ונגלה דתורה בכלל) חטאו המרגלים ב־חטא חמור ובגללו נענשו הם עצמם ועל ידם כל דור המדבר כו' — מ"מ צריך לומר שגם בנגלה דתורה יש רמז עכ"פ על מעלת המרגלים המבוארת בפנימיות התורה].

ב. בתורת החסידות (פנימיות התורה) מבואר[20], דזה שלא רצו המרגלים ליכנס לא"י הי' מצד גודל מעלתם[21] בעבודת ה': לא רצו להכנס לא"י משום שמאנו ל־השפיל את עצמם בסדר החיים של "שש שנים תזרע שדך גו'"[22], להתעסק ב־ענינים גשמיים וחומריים, וע"ד מאמר רשב"י[23] "אפשר אדם חורש כו' וזורע כו' תורה מה תהא עלי'". כל רצונו ו־חפצם הי' (כהמשך למ"ת) להשאר בהת־בודדות במדבר, מנותקים מחיי ישוב, בלא טרדות הפרנסה וכו' (כי השם סיפק צרכיהם במדבר ע"י המן, לחם מן ה־שמים[24], והמים מבארה של מרים[25], וע"י ענני הכבוד שליוו אותם והרגו את ה־נחשים והעקרבים וגיהצו בגדיהם[26] ו־כו'), והרי זוהי הדרך האמיתית ללמוד תורה ולהיות דבוק בה', וכמאמר רז"ל[27] לא ניתנה תורה (לדרוש) אלא לאוכלי המן.

[אלא שטעו בזה, כי יש מעלה גדולה יותר בעבודה שבסדר החיים בא"י, קיום המצות התלויות בארץ, ומצות מעשיות בכלל, אפילו לגבי מעלת הדביקות וכו' שבמדבר].

ועפ"ז י"ל, שבענין הנ"ל — שדוקא מ־ה"עדה" דמרגלים ילפינן שעשרה מישר־אל נחשבים "עדה" קדושה — מרומז ש־חטאם של המרגלים לא הי' במובנו ה־פשוט, אלא שטעו בחשבם שהדרך (הנ"ל) שבחרו בה היא הדרך העיקרית בעבודת ה'[28],

16) לקו"ת פרשתנו לו, סע"ד.

17) ירושלמי פאה פ"ב ה"ד (וראה אנציקלו־פדיא תלמודית ערך אגדה. וש"נ). ויתרה מזה בהלכה עצמה — ממונא מאיסורא לא ילפינן (ברכות יט, ב ושו"נ) וכיו"ב.

18) ח"ג קנב, א.

19) וראה דרמ"צ ה, א (ועד"ז כב, א): וגם הגליא הוא כפי הסתים כגוף לנפש.

20) לקו"ת פרשתנו (לז, ב. לח, ב) מספרי קבלה. אוה"ת שם (ס"ע תמג ואילך. ס"ע תנה ואילך). ובכ"מ.

21) ראה לקו"ת ריש פרשתנו.

22) בהר כה, ג.

23) ברכות לה, ב.

24) בשלח טז, ד ואילך.

25) פרש"י חוקת כ, ב.

26) פרש"י בהעלותך יוד, לד. עקב ח, ד.

27) מכילתא בשלח טז, ד.

28) ולהעיר דאף שבמשנה (סנהדרין קח, א) אי' שמרגלים אין להם חלק לעוה"ב, משמע בזהר ח"ג (רע"מ) רעו, א שיש להם חלק לעוה"ב. וידוע הפי' בס' עשרה מאמרות (מאמר חקו"ד ח"ב פ"ח) ובכ"מ — בדעת רע"ק (סנהדרין שם) "דור המדבר אין להם חלק לעוה"ב", כי אין להם צורך בעוה"ב, ואדרבא

אלא שמצד גודל מעלתם ודרגתם ב־עבודת ה׳

ועוד (וי״ל שזהו עיקר) השתדלותם להשפיע על בנ״י בזה

— ה״ז חטא גדול וחמור.

ג. ויתר על כן יש לומר, דזה ששו־רש הנהגת המרגלים הוא דבר שבקדו־שה, נרמז ונלמד גם מזה שאנשי דור המדבר נשארו במדבר ארבעים[29] שנה, ולא חיו חיי צער וטרדות, אלא אדרבה, חיי מנוחה, שכל מ׳ שנה הי׳ להם המן למזון, ומים מבארה של מרים וכו׳, ועננ הכבוד הגינו בעדם וכו׳ (כנ״ל).

דלכאורה: הרי זה היתה טענתם ו־רצונם של (המרגלים ו)דור המדבר ל־השאר במדבר ולא להכנס לא״י — ואיך מתאים שנתמלא מבוקשם ונשארו במד־בר במנוחה וענן ה׳ עליהם יומם ולילה כו׳?

[ועוד זאת: ע״פ הידוע[30] שעונשי ה־תורה ענינם לתקן פגמו של החטא, ועד שיהי׳ המצב — הפך מענין החטא — יפלא ביותר, שבנדו״ד לא שללו רצונם ולא תיקנו ושללו חטאם (כניסה לארץ) אלא היתה ההנהגה אתם כפי שרצו, שנשאר כל הדור ההוא — כל שנותיו במדבר! וגם את״ל שמצד חטאם לא היו ראויים להכנס לא״י (דמכיון שמאסו בא״י לכן לא זכו להכנס אלי׳) — מ״מ מהי ההסברה שהעונש יהי׳ להשאר ב־מדבר בחיי מנוחה כו׳ בתוך ענני הכבוד, ומשה ואהרן בראשם וכו׳?]

וע״פ הביאור הנ״ל (בפנימיות התורה) י״ל הטעם בדבר, כי המעלה הרוחנית שבמדבר (שהיא כוונתם, ולש״ש[31] אינה טעות (אלא שבא ע״ז ונסתעף מזה ל־מעשה דבר טעות),

כלומר, הישיבה במדבר בתוך ענני הכבוד וכו׳ כשלעצמה יש בה קדושה, אלא שהם חשבו שזוהי התכלית הסופית, אף שמעלה זו היא (צ״ל) הכנה לכניסה לא״י, כי כדי להגיע לשלב הנעלה של כניסה לא״י, מוכרחת ההכנה וההכשרה שעל ידי שהייתם במדבר מ׳ שנה.

ד. וילה״ק בירור בדברי הרמב״ם ב־הל׳ תשובה, שעל פיו אפשר להסביר ביאור זה (שבפנימיות התורה) — בסגנון ההלכה:

בפ״י מהל׳ תשובה כ׳ הרמב״ם*[31]: אל יאמר אדם הריני עושה מצות התורה ו־עוסק בחכמתה כדי שאקבל כל הברכות הכתובות בה או כדי שאזכה לחיי ה־עוה״ב ואפרוש מן העבירות שהזהירה תורה מהן כדי שאנצל מן הקללות הכתובות בתורה או כדי שלא אכרת מחיי העוה״ב אין ראוי לעבוד את ה׳ על הדרך הזה שהעובד על דרך זה הוא עובד מיראה ואינה מעלת הנביאים ולא מעלת החכמים ואין עובדים ה׳ על דרך זה אלא עמי הארץ והנשים והקטנים שמחנכין אותן לעבוד מיראה עד שתרבה דעתן ויעבדו מאהבה.

ובפרק שלפנ״ז[32] כתב „ומפני זה נת־

הם למעלה מזה (וראה לקוטי לוי״צ אגרות ע׳ שנח ואילך). וראה לקו״ש חכ״ג ע׳ 102. וש״נ.

ולהעיר מתפלת (ופירוש) אדה״ז עה״פ: מי לי בשמים — זע איך וויל נישט כו׳ (שורש מצות התפלה — בסהמ״צ להצ״צ פ״מ).

29) כהלשון בזה בכ״מ (בתושב״כ ובתושבע״פ) אף שבפועל הי׳ פחות מל״ט שנה. וראה פרש״י (פרשתנו יד, לג).

30) ראה לקו״ש שם ע׳ 98 ואילך. וש״נ.

31) ראה לעיל הערה 15.

*31) ה״א.

32) פ״ט ה״ב.

אוו כל ישראל נביאיהם וחכמיהם ל־ימות המשיח כדי שינוחו ממלכיות שאינן מניחות להן לעסוק בתורה ובמצות כהוגן וימצאו להם מרגוע וירבו בחכמה כדי שיזכו לחיי העולם הבא״.

ולכאורה צריך ביאור: איך אפ״ל ב־פ״י ש„אין ראוי לעבוד את ה׳ על הדרך הזה . . ואינה מעלת הנביאים ולא מעלת החכמים״, והרי לפנ״ז כותב בפירוש[33] שזו[34] דרך הנביאים והחכמים (שלכן „נתאוו כל ישראל נביאיהם וחכמיהם ל־ימות המשיח״), הרי שזוהי כן מעלת הנביאים והחכמים[35]?

בפשטות י״ל שב׳ ענינים הם: בפ״ט לא קאי באופן קיום התומ״צ, כ״א ב־ביאור תוכן ומהות שכר המצות שבחיי עוה״ב[36], שהם „סוף כל השכר כולו וה־טובה האחרונה שאין לה הפסק וג־רעון״[37]. ולכן „התאוו לה כל הנביאים״[38], ו„כמה כָמה דוד והתאוה לחיי העולם הבא״[39], ומטעם זה ג״כ נתאוו כל ישראל נביאיהם וחכמיהם (למצב זה בעולם[40]

לימות המשיח כי דוקא עי״ז (יוכלו לעסוק בתורה ובמצות כהוגן ו)יזכו לחיי עולם הבא.

משא״כ בפ״י מבאר הרמב״ם האופן הרצוי בקיום התומ״צ, שכוונת עסק ה־תומ״צ לא תהי׳ בשביל לזכות לחיי עוה״ב אלא מאהבה. ונמצא, דאף שצ״ל התאוה לחיי עוה״ב אין זה מטרת קיום התומ״צ[41], אלא ענין בפ״ע[42].

אבל חילוק זה לכאורה דחוק הוא, כי מהלשון „(וימצאו להם מרגוע) וירבו בחכמה כדי שיזכו לחיי העולם הבא״ משמע, דסו״ס מחשבתם וכוונתם (אף שלא בשעת קיום המצות) היא שעסק התומ״צ הוא כדי לזכות לחיי העולם הבא.

ה. להלן בפ״י ממשיך הרמב״ם (ב־הלכה בפ״ע): העובד מאהבה עוסק ב־תורה ובמצות והולך בנתיבות החכמה לא מפני דבר בעולם ולא מפני יראת הרעה ולא כדי לירש הטובה אלא עושה האמת[43] מפני שהוא אמת וסוף הטובה לבא בגללה ומעלה זו היא מעלה גדולה מאד ואין כל חכם זוכה לה והיא מעלת אברהם אבינו שקראו הקב״ה אוהבו לפי שלא עבד אלא מאהבה.

---

33) וכ״כ בהל׳ מלכים פי״ב ה״ד.

34) משא״כ מש״כ „כדי שנזכה לחיי העולם הבא״ בהל׳ תשובה פ״ט ה״א שם, שקאי ע״ז שהקב״ה משפיע לנו הטובות כו׳ „כדי שלא נעסוק כל ימינו כו׳ אלא נשב פנויים ללמוד בחכמה ולעשות המצוה כדי שנזכה לחיי העולם הבא״, היינו שזוהי כוונת פעולת הקב״ה, לא „תאוות״ וכוונת האדם. ועד״ז מש״כ „כדי שתזכו לחיי העוה״ב״ דלקמן הל׳ תשובה שם.

35) כן הקשה גם בהגהות עמק מלך על הרמב״ם הל׳ מלכים שם.

36) והוא ההמשך והסיום למה שהתחיל בפרק ח ע״ד „הטובה הצפונה לצדיקים״ היא חיי העוה״ב.

37) ל׳ הרמב״ם שם פ״ט ה״ב.

38) שם פ״ח ה״ג בסופה.

39) שם ריש הלכה ז.

40) כתוכן כו״כ תפלות בנ״י: תפלת (נדר) יעקב (ר״פ ויצא) ועוד.

41) וכן צריך לפרש במ״ש הרמב״ם שם רפ״ז: ישתדל אדם לעשות תשובה כו׳ כדי . . (ש)יזכה לחיי העולם הבא.

42) כמ״ש הרמב״ם בפיהמ״ש סנהדרין הקדמה לפ׳ חלק (סד״ה ועתה אחל): והתכלית הוא העוה״ב ולעיומתו הוא ההשתדלות כו׳ ועם היותו הוא התכלית המבוקש אינו ראוי למי שהוא רוצה שיהי׳ עובד מאהבה שיה״י עובד להשיג העוה״ב כו׳.

43) וצ״ע ענין האמת כאן.

ולהעיר מתחלת ס׳ הרמב״ם פ״א ה״ד: הוא לבדו האמת

אף שבפשטות הכוונה לאמתית מציאותו.

וצריך ביאור, דלכאורה גם כאן סו־תר דברי עצמו: בה"א כתב שהעבודה מיראה היא דרך עמי הארץ והנשים וה־קטנים „ואינה מעלת הנביאים . . (ו)ה־חכמים", היינו שעבודתם ומעלתם של החכמים והנביאים היא עבודה מאהבה: ובה"ב כתב על העבודה מאהבה ד„מעלה זו היא מעלה גדולה מאד ואין כל חכם זוכה לה", הרי שאין זו מעלת (כל) ה־נביאים וכל החכמים.

ויתירה מזו: בה"א מסיים דגם עמי הארץ וכו' שעובדים מיראה „מחנכין אותן לעבוד מיראה עד שתרבה דעתן ויעבדו מאהבה", הרי דעבודה מאהבה שייכת לכאו"א, ובה"ב מפורש ד„מעלה זו היא מעלה גדולה מאד ואין כל חכם[44] (אפילו) זוכה לה".

ו. לכן נראה לומר, שעסק התומ"צ „כדי שיזכו לחיי עוה"ב" שבפ"ט, אין פירושו כדי לקבל השכר דעוה"ב, אלא כדי להגיע להמשך עסק התומ"צ באופן שהוא בעוה"ב[45].

ביאור הדבר: באהבת ה' ממשיך ה־רמב"ם[46] „וכיצד היא האהבה הראוי' הוא שיאהב את ה' אהבה גדולה יתירה עזה מאוד עד שתהא נפשו קשורה באהבת ה' ונמצא שוגה בה תמיד . . (ובסוף ה־פרק[47]:) דבר ידוע וברור שאין אהבת הקב"ה נקשרת בלבו של אדם עד ש־ישגה בה תמיד[48] כו' אינו אוהב הקב"ה אלא בדעת שידעהו כו' לפיכך צריך האדם ליחד עצמו להבין ולהשכיל ב־חכמות ותבונות המודיעים לו את קונו כו'".

היינו, דגדר האהבה לה' הוא מה ש־נפשו (ודעתו) קשורה בה' — ד(שלימות) ענין זה הוא בעוה"ב, וכמו שכ' הרמב"ם בפ"ח[49] ע"ד עוה"ב ד„צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהן ונהנין מזיו השכי־נה . . (ופי') עטרותיהן בראשיהן כלומר דעת שידעו שבגללה זכו לחיי העוה"ב מצוי' עמהן והיא העטרה . . (ו)נהנין מזיו שכינה שיודעים ומשיגין מאמתת הקב"ה מה שאינם יודעים והם בגוף האפל השפל". ולכן כ' הרמב"ם[50] ש„זהו השכר שאין שכר למעלה ממנו והטובה שאין אחרי' טובה".

וביחד עם זה אין להם מנוחה (היפך ד„יושבים" ו„נהנין")*[50]

היינו שחיי עוה"ב אינם (רק) „שכר" על עסק התומ"צ אלא המשך ועלי' והתקרבות תמידית לשלימות הדביקות בה' שע"י התומ"צ.

ועפ"ז יובן החילוק בין מ"ש הרמב"ם ברפ"י „אל יאמר אדם הריני עושה מצות התורה ועוסק בחכמתה כדי שאקבל כל

---

44) להגירסא בכמה כת"י „אדם" (במקום „חכם") — ראה ספר המדע (ירושלים, תשכ"ד) — מתורץ (וראה פיהמ"ש שם ד"ה וכת החמישית קרוב לסופה: שזה הענין קשה מאוד ואין כל אדם משיג אותו). אבל ברוב כת"י ודפוסים איתא „חכם" (כבפנים).

45) ומהנפק"מ למעשה — שההמשך בענין מעורר ומזרז לעלי' עוד יותר וכמרז"ל מי שיש לו מנה רוצה מאתים מאתים רוצה ד' מאות (קה"ר פ"א, י"ג), ואין לו מנוחה, משא"כ בקבלת שכר — עלול להיות שמח בחלקו וזאת מנוחתו.

46) פ"י ה"ג.

47) פ"י ה"י.

48) וי"ל דבה"ג מדובר כאשר כבר הגיע אהבה בלבו „אהבת ה' בלב אוהביו שוגים בה תמיד". ובה"י מדובר „שישגה בה תמיד" בדעתו בכדי להגיע לאהבת ה' בלבו.

49) ה"ב.

50) שם סה"ג. ועד"ז בכ"מ בפ"ח וסוף פ"ט.

*50) ראה הערה 45.

הברכות הכתובות בה או כדי שאזכה לחיי העוה"ב", למ"ש בפ"ט דזה ש„נתאוו כל ישראל נביאיהם וחכמיהם לימות ה־ משיח (הוא) כדי שינוחו ממלכיות שאינן מניחות להן לעסוק בתורה ובמצות כ־ הוגן וימצאו להן מרגוע וירבו בחכמה כדי שיזכו לחיי העוה"ב":

מש"כ „נתאוו כל ישראל נביאיהם ו־ חכמיהם לימות המשיח כדי שינוחו מ־ מלכיות כו' וירבו בחכמה כדי שיזכו לחיי העולם הבא", אין רצונו לומר שהמטרה „כדי לזכות לחיי עוה"ב" היא (ע"מ לקבל) פרס, קבלת שכר על עבודתם, אלא כדי לזכות לתכליתה ושלימותה של האהבה והדביקות בה' (שמדבר לפנ"ז)[51], לשגות בה תמיד שזהו ע"י שירבו ויוסיפו תמיד בחכמה בימות המשיח.

משא"כ בפ"י, שבו שולל הרמב"ם עשיית מצות התורה כו' בכוונה לזכות לחיי העוה"ב כקבלת שכר[52] על עבודתו, שלכן כללו הרמב"ם בין שאר עניני תו־ עלת ושכר דעבודתו — „כדי שאקבל כל הברכות הכתובות בה . . כדי שאנצל כו'". ומכיון שכוונתו אינה להעלי' ל־ שלימות העבודה אלא לקבלת שכר[52], לכן ההלכה „אל יאמר אדם כו'".

[אלא שבזה גופא ישנם שני אופנים:

במ"ש בריש פ"י „אל יאמר אדם כו' כדי שאקבל כל הברכות כו' או כדי שאזכה לחיי העולם הבא ואפרוש מן העבירות כו' כדי שאנצל מן הקללות כו' או כדי שלא אכרת מחיי העולם הבא" כוונת הרמב"ם לשלול העבודה מיראה, כלומר, שכוונת האדם העובד היא מפני שירא לחיי נפשו[53], ולכן עובד ה' כדי שיהיו לו חיי מנוחה בעוה"ז (וינצל מן הקללות כו'), או (במי שנוגעים לו חיי נפשו) כדי שתזכה נפשו לחיים נצחיים דעוה"ב (ולא יכרת מחיי עולם הבא):

ולהלן בהלכה ד כותב הרמב"ם „אמ־ רו חכמים הראשונים שמא תאמר הריני למד תורה בשביל שאהי' עשיר כו' בשביל שאקבל שכר בעולם[54] הבא ת"ל לאהבה כו'" — היינו שהכוונה שלו „לקבל שכר" היא (לא משום שירא לחיי נפשו, אלא) מפני שרוצה לקבל גמול ותשלום עבור עבודתו (תשלום גשמי — „שאהי' עשיר", או תשלום רוחני — „ש־ אקבל שכר בעולם הבא"), שזוהי דרגא פחותה יותר בעובד ה' שלא לשמה[55]].

ז. אמנם אע"פ שזה שהחכמים וה־ נביאים נתאוו לזכות לחיי עולם הבא הוא המשך ועלי' יותר בעבודתם מאהבה — ישנה מדריגה נעלית יותר בעבודה מאהבה ש„אין כל חכם זוכה לה". וזהו מה שמחדש הרמב"ם בהלכה ב[56] ע"ד

---

51) ראה עבודת הקודש ח"ב פ"ה בשם החכם רבי יוסף. אבל שם לא כתב כן בדעת הרמב"ם (וראה שם פירושו בדעת הרמב"ם). וראה גם של"ה (מז, א ואילך ושם מט, ב בהגהה בדעת הרמב"ם).

52) וי"ל דבכללות גם זה נקרא „קבלת שכר", אף שבפרטיות כפי המבואר ברמב"ם שם ה"ז נקרא „עובד מיראה" ולא „קבלת שכר", כדלקמן בפנים.

53) או בלשונו בה"ה „שלא תגיע עליו פורענות".

54) והיינו שאין כוונתו לזכות לחיי עוה"ב (שהם המטרה של קיום התומ"צ, „סוף מתן שכרן של מצות") — וכלשון הרמב"ם בה"א „כדי שאזכה לחיי העולם הבא" — אלא שרוצה לקבל שכר צדדי (לפי השגתו), ע"ד „בשביל שאהי' עשיר . . שאקרא רבי", אלא שמקום קבלת שכר זה הוא „בעוה"ב".

55) ולהעיר משינוי לשון הרמב"ם — שבה"א כ' „כדי שאקבל הברכות כו' כדי שאזכה כו'", ובה"ד משנה וכ' „בשביל שאהי' עשיר כו' בשביל שאקבל שכר בעוה"ב" (שמשמעו בשביל ענין אחר).

56) פשטות ל' הרמב"ם בה"ב „העובד מאהבה

„מעלת אברהם אבינו" ש„עושה האמת מפני שהוא אמת".

וי"ל שמהיתרון בזה הוא:

כאשר העבודה היא מאהבה סתם (ש־ישנה אצל כל ישראל (ועאכו"כ) נביאי־הם וחכמיהם), הרי עסק התומ"צ הוא בכדי להגיע להתקשרות ודביקות ב־הקב"ה, ונמצא שהעסק בתומ"צ הוא ב־אופן שאין העסק בשביל ולשם עצמו אלא בשביל מבוקש, שהוא כעין דבר נוסף: אבל כאשר העבודה מאהבה היא באופן ש„עושה האמת מפני שהוא אמת", הרי זה שולל לא רק העבודה בשביל קבלת שכר, אלא שאין מבוקש אחר בעבודתו, גם לא המבוקש שיתדבק בהקב"ה שהוא התוכן דידיעת ה' ואהבת ה', כ"א „עושה האמת מפני שהוא אמת", להיותו ציווי ורצון ה', שקיום ציווי ה' הוא אמת מצד עצמו.

ועל מעלה זו כתב הרמב"ם „ומעלה זו היא מעלה גדולה מאוד", (ולא כמ"ש בהלכה שלפנ"ז סתם „מעלת הנביאים", „מעלת החכמים") — כי על מעלה זו אין לומר שהיא מעלת כל החכמים, ואדרבא כפי שממשיך „ואין כל חכם זוכה לה", אלא „היא מעלת אברהם אבינו שקראו הקב"ה אוהבו", שכדי להגיע למעלה גדולה זו („עושה האמת מפני שהוא אמת") צריך לעלות לדרגא נעלית מאד באהבה.

ח. וע"פ כל הנ"ל יש להסביר גם ב־נוגע למרגלים ודור המדבר:

המרגלים (ודור המדבר בכלל) היו כנ"ל „במדריגה גבוה מאד", „ולא רצו להשפיל א"ע"[57] להכנס לא"י, בסדר ה־עבודה דשש שנים תזרע שדך גו', אדם חורש אדם זורע (כנ"ל ס"ב), משום ש־סדר עבודה זה אינו מניח להם לעסוק בתורה כו' „כהוגן", שהרי רוב ימיהם יהיו עסוקים „בדברים שהגוף צריך להן"[58], והם רצו להשאר ולהמשיך ו־לנסוע ולעלות[59] בסדר החיים דמדבר, שהטובה מושפעת הרבה[60] כנ"ל (מן מן השמים, מים מבארה של מרים, וענני הכבוד שהלכו עמהם, כנ"ל) — ולא היו שום בלבולים בעבודת ה', ויכלו לישב פנויים למצוא להם מרגוע ולהרבות בחכמה לזכות לחיי עוה"ב. וע"ד מה ש„נתאוו כל ישראל נביאיהם וחכמיהם כו' כדי שינוחו כו' וימצאו להם מרגוע כו'".

אבל אף שרצונם ותאוותם לכהנ"ל ב־מדבר היא דרגא נעלית בדביקות בה'[60*], עבודה מאהבה, מ"מ הכניסה לא"י מבי־אה לדרגא נעלית יותר, והוא קיום ציווי ה' בלי שום מבוקש כלל, „עושה האמת מפני שהוא אמת".

אלא שכדי להגיע לדרגא זו דרושה אהבה נעלית עוד יותר, ומכיון שהמרג־לים ודור המדבר רצו להשאר במדבר ולא רצו להכנס לארץ, הרי זאת אומרת שעדיין לא הגיעו לדרגא זו דשלימות הדביקות והעלי' דאהבה.

ולכן נשארו בנ"י במדבר במצב ד־העדר כל הדברים המונעים מלימוד התורה ודביקות בה' בתכלית, אופן ד־

עוסק בתומ"צ כו'" קאי בכללות במדריגת אהבה סתם. אלא י"ל שבדיוק לשונו כולל מדריגה נעלית יותר באהבה.

57) לקו"ת פרשתנו לז, רע"א.

58) רמב"ם שם פ"ט ה"א.

59) דפשיטא שצ"ל מעלין בקודש.

60) ראה רמב"ם שם ובסוף הל' מלכים.

*60) להעיר מלקו"ת ראה לב, ג בפי' (פרשתנו יד, לה) במדבר הזה יתמו גו' (ע"פ זהר פרשתנו קסג, ב).

מנוחה ומרגוע בכדי „שירבו בחכמה", שעי"ז הגיעו לשלימות דביקות הנפש כו'[61]. ולאחרי זה, בדור הבא, בדור ו־דרגא חדשה, נכנסו לא"י לקיים ציווי ה', הן בעצם הכניסה והן בקיום המצות מעשיות שבארץ, שדוקא בזה נרגש ענין „עושה האמת מפני שהוא אמת".

וי"ל שזהו גם תוכן דברי יהושע ו־כלב במענה אל כל עדת בנ"י[61*] „אם חפץ בנו ה' והביא אותנו גו'" — שהכ־ניסה לארץ קשורה עם „חפץ בנו[62] ה'", זהו חפץ ורצון ה', ובמילא בקיומו מתג־לה „חפץ בנו ה'", דביקות בנ"י בה' ב־אופן נעלה יותר מהדביקות שע"י „ירבו בחכמה" שבמדבר.

ט. והנה הרמב"ם בדברו על זה ש־„עושה האמת מפני שהוא אמת" מסיים „וסוף הטובה לבוא בגללה". ולכאורה מה ענין סיום זה לכאן — הרי מדובר בחכם כזה שאינו חושב כלל על הטובה שמגיע לו מעבודתו.

ויש לומר, שזה מובן מדיוק לשון הרמב"ם „וסוף הטובה לבוא בגללה"[63], והיינו דכאשר עבודתו היא באופן כזה ש„עושה האמת מפני שהוא אמת", אזי גם הטובה הבאה היא נעלית יותר[64] מטובת עוה"ב ע"ד הרגיל[65], ובמילא גם מצד ענין ההתקשרות ודביקות נפשו בה' ה"ה מגיע לשלימות נעלית יותר[66] בזה — ממי שלימוד התורה וקיום המצות שלו הוא באופן שיש לו מבוקש של התקשרות ודביקות בה'.

ועפ"ז יש לבאר המשך דברי יהושע וכלב, שאמרו (לפנ"ז[67]) „טובה הארץ מאד מאד"[68], אף שע"י אופן העבודה ב־מדבר, לימוד התורה באופן שהיו פנויים בחכמה, זוכים „לראות[69] בטוב ה' ב־ארץ[70] חיים" — עוה"ב שהוא „טובה גדו־לה עד מאד ואין לה ערך בטובות ה־עוה"ז", אשר „אותה הטובה גדולה עד אין חקר ואין לה ערך ודמיון הוא שאמר

---

61) ועפ"ז יש לבאר גם להפירוש דהעשרה מאמרות (הנ"ל הערה 28) דדור המדבר אין להם צורך לעוה"ב, אף שנת"ל שרצונם ותאוותם להשאר במדבר הוא בדוגמת „נתאוו כל ישראל כו' כדי שיזכו לחיי העוה"ב" — כי ע"י היותם במדבר מ' שנה בפועל, שנסעו ונתעלו מחיל אל חיל עד שהגיעו למעלה עליונה יותר בהיותם למטה נשמה בגוף, הרי דרגת חיי עוה"ב לנשמות (ע"ד הרגיל) ש„צדיקים יושבים . . ונהנין כו'" (רמב"ם הל' תשובה פ"ח ה"ב) הוא השפלה וירידה לגביהם ואין להם צורך לזה (ולהעיר משער מאמרי רז"ל לר"פ חלק בחילוקי דרגות בעוה"ב. ואכ"מ) — משיחת ש"פ שלח תשמ"ז.

61*) פרשתנו יד, ח. וראה לקו"ת פרשתנו לח, ג.

62) להעיר מתורת הבעש"ט עה"פ כי תהיו אתם ארץ חפץ („היום יום" י"ז אייר. כתר שם טוב (הוצאת קה"ת) הוספות סמ"ד. וש"נ).

63) בכמה גי' „בכללה" (ראה רמב"ם ספר המדע שם).

64) משא"כ בנדרים סב, א: למוד מאהבה וסוף הכבוד לבוא (ותו לא).

65) משא"כ בנדרים שם שאין מדובר בטובת עוה"ב וכיו"ב כ"א שלא יאמר אדם אקרא שיקראוני חכם אשנה שיקראוני רבי כו' (שכ' הרמב"ם בפ"י ה"ד), וע"ז מסיים: סוף הכבוד לבוא.

66) כמ"ש הרמב"ם שם (פ"ט ה"א) לענין עוה"ב: ולפי גודל מעשיו ורוב חכמתו הוא זוכה [וכן לדעת הרמב"ן (בשער הגמול. וכ"ה ההכרעה בתורת החסידות — ראה לקו"ת צו טו, ג. דרמ"צ יד, ב) שעוה"ב הוא לנשמות בגופים — דישנם בזה חילוקי דרגות (ראה ב"ב עה, א. תענית בסופה. לקו"ש חי"ט ע' 67 ואילך. חכ"ד ע' 66 הערה 76). ואכ"מ].

67) יד, ז.

68) ראה לקו"ת פרשתנו לז, א. לח, ג. לקו"ש ח"ד פ' שלח. ובכ"מ.

69) תהלים כז, יג. רמב"ם שם פ"ח ה"ז.

70) וראה רמב"ם שם פ"ג סוף ה"ח.

דוד[71] מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וגו'" (כמ"ש הרמב"ם בהל' תשובה[72])

— כי ע"י הכניסה לא"י וקיום המצוות שם — היינו אופן העבודה ד„חפץ בנו ה'" — „עושה האמת מפני שהוא אמת" — זוכים לטובה גדולה עוד יותר, לא רק „מאד" פ"א (שמורה על טובה גדולה שלמעלה מיכולת האדם לקבל בעוה"ז והיא טובת עוה"ב) הבאה ע"י עבודת ה' בבחי' „מאד", „אהבה גדולה יתירה עזה מאד עד שתהא נפשו קשורה באהבת ה' ונמצא שוגה בה תמיד", אלא „מאד מאד" ב"פ, וכמ"ש הרמב"ם[73] ש„עושה האמת מפני שהוא אמת וסוף הטובה לבא בגללה", שישנה טובה הבאה דוקא ע"י עבודה נעלית זו, שגם לגבי אהבה גדולה יתירה עזה מאד היא בבחי' מאד, כי זה מורה על ביטול האדם לגמרי לגבי הקב"ה.

ו. והנה מזה שבתורה, שהיא (הוראה) נצחיית — מסופר ע"ד המרגלים ודור המדבר ומענה יהושע וכלב על טענתם, מובן, שיש בכח כאו"א מישראל להתנהג כפי דרישת יהושע וכלב, שלמעלה ממדריגה של „במדריגה גבוה מאד" של עבודת המרגלים (ודור המדבר).

כלומר: מעלה זו דקיום מצות מעשיות בארץ שבאים ל„טובה הארץ מאד מאד" (ב"פ), אינה רק עבור אלו ש־כניסתם לארץ באה לאחרי היותם במד־בר (וארבעים שנה), אלא ישנה בכאו"א מישראל, דכאשר מקיים מצות בקב"ע מפני שכן צווה ה', יש בקב"ע זו מעלה יתירה על הדביקות שמצד האהבה.

ויש לומר, שגם זה מרומז בלשון ה־רמב"ם:

בהמשך לדבריו ע"ד „מעלת אברהם אבינו שקראו הקב"ה אוהבו כו'" כותב הרמב"ם „והיא המעלה שצונו בה הקב"ה ע"י משה שנא'[74] ואהבת את ה"א ובזמן שיאהוב אדם את ה' אהבה הראוי' מיד יעשה כל המצות מאהבה" (ובהלכה של־אח"ז ממשיך לבאר „כיצד היא האהבה הראוי'") — ולכאורה אינו מובן: לאחרי כתבו ש„מעלה זו היא מעלה גדולה מאד ואין כל חכם זוכה לה", איך מתאים לומר „והיא המעלה שצונו בה . . ע"י משה", היינו שנצטוו בה כל ישראל?

אלא שהרמב"ם בא להשמיענו, דמ"ש „ואין כל חכם זוכה לה" היינו מכח עצמו ועבודתו, אבל (ע"י ו)בכח ציווי השם (ע"י משה) יכול כאו"א להגיע לזה.

יא. אמנם לכאורה יש לעיין עוד, ד־הרי אהבה היא מדה שבלב, שמגיעים אלי' ע"י התבוננות בגדלות ה', כפי ש־האריך הרמב"ם בסוף הפרק (וכן בהל' יסוה"ת[75]), ומהו הפירוש שכאו"א מ־ישראל יכול להגיע ל„אהבה הראוי'" ע"ד מעלת אהבת אברהם אבינו?

ויובן זה בהקדם מ"ש הרמב"ם ב־הלכה ד „אמרו חכמים הראשונים שמא תאמר הריני למד תורה בשביל שאהי' עשיר בשביל שאקרא רבי בשביל ש־אקבל שכר בעולם הבא ת"ל[76] לאהבה את ה' כל מה שאתם עושים לא תעשו אלא מאהבה ועוד אמרו חכמים כו', וכן היו גדולי החכמים מצווים לנבוני תלמי־דיהם כו' אל תהיו כעבדים כו'".

71) תהלים לא, כ.

72) פ"ח ה"י.

73) הטעם שהרמב"ם הביאו כאן בכלל — ראה לקו"ש ח"כ ע' 45 ואילך.

74) ואתחנן ו, ה.

75) רפ"ב.

76) עקב יא, יג.

ולכאורה תמוה, מדוע המתין הרמב"ם לשלול הכוונה "בשביל שאהי' עשיר וכו'" עד לאחרי הביאור בגודל מעלת העבודה מאהבה (מעלת אהבת אברהם אבינו (בהלכה ב) ותיאור ה"אהבה הראוי'" (בהלכה ג)), ולא כללה בהלכה א גבי עובד מיראה, ד"אל יאמר אדם הריני עושה מצות התורה כו' כדי שאקבל כל הברכות כו'"?

[דכיון שזוהי דרגא פחותה יותר בעובד שלא לשמה (כנ"ל סעיף ו) — הרי הו"ל לשלול דרגא זו בשלא לשמה לפני האריכות ע"ד גודל מעלת אברהם אבינו ו"אהבה הראוי'"].

ויש לומר, שבזה מדגיש הרמב"ם שהעבודה מאהבה "שצונו בה הקב"ה על ידי משה" שייכת לכאו"א מישראל, גם למי שהוא עדיין בדרגא פחותה מאד, שמצ"ע הי' "לומד תורה בשביל שאהי' עשיר כו'".

ביאור הדבר:

ב"אהבה הראוי'" יש שתי מדריגות:

(א) הרגש האהבה שבלב, ו"מעלה זו היא מעלה גדולה מאוד" והיא מעלת אברהם ביחוד, וכפי שמאריך בה"ג "וכיצד היא האהבה הראוי' הוא שיאהב את ה' אהבה גדולה יתירה עזה מאוד עד שתהא נפשו קשורה באהבת ה' כו'".

(ב) גם מי שלא הגיע לידי מדריגת אברהם לאהוב את ה' אהבה הראוי' (המביאה את האדם ש"עושה האמת מפני שהוא אמת"), ואדרבה, מצ"ע הוא בדרגא זו שאומר "הריני למד תורה בשביל שאהי' עשיר כו'" — גם לו ניתנה הוראת התורה "לאהבה את ה', כל מה שאתם עושים לא תעשו אלא מאהבה", דהיינו אף שאינו מרגיש בלבו אהבה הראוי', מ"מ יכול לפעול בעצמו לעשות מ־אהבה[77], היינו מחמת זה שצוה הקב"ה, בדוגמת דרגא זו ב"מעלה גדולה מאוד" "שעושה האמת מפני שהוא אמת".

וזהו מה שממשיך בהלכה שלאח"ז (לאחרי שמבאר הענין דעבודה לשמה ושלא לשמה, "ואמרו חכמים לעולם יעסוק אדם בתורה ואפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה") — "לפי־כך כשמלמדין את הקטנים ואת הנשים וכלל עמי הארץ אין מלמדין אותן אלא לעבוד מיראה וכדי לקבל שכר עד ש־תרבה דעתן ויתחכמו חכמה יתירה מגלים להם רז זה מעט מעט ומרגילין אותן לענין זה בנחת עד שישיגוהו וידעוהו ויעבדוהו מאהבה" — דלכאורה, הרי כבר כתב בהלכה א' שמחנכין אותן לעבוד מיראה עד שתרבה דעתן ויעבדו מאהבה, ולמה חזר ושנה ענין זה שוב?

אלא שבזה בא להדגיש, שגם "רז זה", היינו המעלה הכי עליונה ד"אהבה ה־ראוי'" דאברהם אוהבי, ביכולת קטנים ונשים וכלל עמי הארץ להגיע אלי' (אלא שצריכין להרגילן בזה "מעט מעט . . בנחת") — כי לאחרי ש"צונו בה הקב"ה על ידי משה", הרי בלימוד התורה וקיום המצות*[77] דכ"א מישראל מחמת זה שהם ציווי ה', אף שאין בו אהבה בהתגלות לבו, ודאי שיבוא לעסק ולימוד לשמה כו' ויעבדוהו מאהבה[78].

(משיחת ש"פ שלח תשמ"ו)

---

77) להעיר מהקדמה לתניא ח"ב חינוך קטן (אבל שם הוא באופן אחר). וראה תניא פט"ז. שם רפי"ז.

*77) להעיר מתו"א ר"פ יתרו.

78) צירוף עבודה ואהבה. ובגילוי ה"ה העבודה. ועיין פי' אדה"ז (ועבודתו בזה) כמצויין לעיל בסוף הערה 28.